

Nowy unijny Plan dla Śródziemnomorza – w kierunku cyfrowej i zielonej gospodarki

Elżbieta Kaca

Rewizja unijnej polityki wobec południowego sąsiedztwa kładzie nacisk na wspieranie zielonej i cyfrowej transformacji w celu rozwoju gospodarczego regionu. Proponowane rozwiązania mogą jednak przynieść ograniczone rezultaty ze względu na problemy strukturalne i kryzys gospodarczy wywołany pandemią COVID-19. By usprawnić działania, UE może w większym stopniu wzmacniać lokalne podmioty, a Polska – promować dobre praktyki Partnerstwa Wschodniego w tej dziedzinie.

W lutym br. Komisja Europejska (KE) i wysoki przedstawiciel Josep Borrell ogłosili Nowy plan dla Śródziemnomorza (A new Agenda for the Mediterranean), czyli założenia polityki UE wobec państw jej południowego sąsiedztwa (Algierii, Egiptu, Izraela, Jordanii, Libanu, Libii, Maroka, Palestyny, Syrii i Tunezji). Plan został przyjęty w związku z obchodami 25. rocznicy partnerstwa eurośródziemnomorskiego i z potrzebą dostosowania relacji z regionem do priorytetów Europejskiego Zielonego Ładu i agendy cyfrowej. Poprzednia rewizja polityki sąsiedztwa miała miejsce w 2015 r.

Założenia planu. Celem Unii jest ograniczenie czynników prowadzących do nieuregulowanej migracji w jej kierunku. Aby zachęcić kraje partnerskie do lepszej kontroli granic, UE będzie rozwijać dwustronne porozumienia i zwiększać pomoc służącą do zarządzania migracjami oraz ochrony praw migrantów, skierowaną do państw czyniących postępy we współpracy. Unia wesprze tworzenie miejsc pracy dla młodych ludzi, finansując rozwój cyfrowej i zielonej gospodarki, tj. infrastruktury, umiejętności i usług cyfrowych, oraz dążąc do zwiększenia efektywności energetycznej i użycia energii odnawialnej. Będzie też działać na rzecz poprawy warunków życia, w tym przestrzegania praw człowieka, rozwoju służby zdrowia czy zarządzania środowiskiem naturalnym (zob. tabela). UE chce uruchomić mechanizm dzielenia się szczepionkami przeciwko COVID-19,

co jest jednak zależne [od skali realizacji dostaw](#). Wypełnienie tych celów gospodarczych i społecznych ma ułatwić Plan gospodarczy i inwestycyjny w wysokości 7 mld euro. Skupia on planowane działania UE pod jedną marką, ale nie generuje nowych funduszy z unijnego budżetu. W obszarze bezpieczeństwa i rozwiązywania konfliktów regionalnych UE nie przedstawia nowych inicjatyw.

Szanse i wyzwania. Ze względu na skalę potrzeb największy potencjał planu tkwi we wsparciu cyfryzacji. Państwa regionu, poza Izraelem, borykają się z niskim poziomem cyfryzacji gospodarki i społeczeństwa, zwłaszcza kobiet. Mimo że internet jest upowszechniony za pośrednictwem sieci telefonii komórkowej, dostęp do stałego łącza, determinującego modernizację przedsiębiorstw, jest niski. W 2019 r. liczba abonentów oscylowała na poziomie 4,5–10 na 100 osób w poszczególnych państwach (Izrael: 29, dane International Telecommunication Union). Rozwój e-usług w sektorze publicznym, np. zdrowia czy edukacji, mógłby zwiększyć ich dostępność – m.in. dla ludności wiejskiej – i pomóc w zwalczaniu wykluczenia społecznego. Dla UE może być problemem ewentualne wykorzystywanie dofinansowania takich reform przez lokalne władze do zakupu programów inwigilujących społeczeństwo w internecie. Egipt i Jordania stosują model cenzury sieci wykorzystujący chińskie praktyki. Rozbudowa infrastruktury internetu szerokopasmowego i zwiększenie umiejętności

BIULETYN PISM

cyfrowych może ułatwić rozwój MŚP. Ze względu na funkcjonowanie dużej szarej strefy przedsiębiorcy niechętnie ujawniają swoją działalność w sieci, sytuacja pandemiczna zmusza ich jednak do zakładania stron internetowych i wykorzystywania mediów społecznościowych w celach promocyjnych. Choć większość państw podejmuje działania na rzecz rozwoju start-upów i innowacji cyfrowych (zwłaszcza Egipt i Jordania), ich możliwości są ograniczone. Barię jest trudne otoczenie biznesowe (poza Marokiem), niski poziom edukacji IT i odpływ utalentowanych młodych ludzi do pracy w przedsiębiorstwach, m.in. w UE.

Mimo uwarunkowań geograficznych sprzyjających rozwojowi energii odnawialnej UE może spodziewać się powolnego tempa zwiększania jej użycia w regionie. W ciągu ostatniej dekady stopniowo powiększał się udział energii słonecznej i/lub wiatrowej w produkcji elektryczności w Maroku, Izraelu, Tunezji, Jordanii, Palestynie i Egipcie. W 2017 r. udział energii odnawialnej w końcowym zużyciu energii w większości państw nie przekroczył jednak poziomu 6%, poza Marokiem, Tunezją i Palestyną (odpowiednio 10,4%, 11,9% – dane Międzynarodowej Agencji Energetycznej, 10,3% – wg palestyńskiego biura statystycznego). Państwa regionu opierają swoje modele energetyczne głównie na ropie i [gazie](#) (Maroko, Izrael i Egipt także na węglu), tańszych tam niż źródła energii odnawialnej, które wymagają rozbudowy infrastruktury. Sprzedaż paliw kopalnych w Algierii, Egipcie, Syrii jest źródłem dochodów dla władz i elit, a ceny energii są w wielu państwach subsydiowane (np. w Libanie, Algierii, Egipcie, Tunezji), co blokuje większe zmiany w tej branży. UE krytykowana jest przez miejscowych ekspertów za promocję unijnych firm z branży energetycznej – np. z Niemiec, Francji, Hiszpanii i Włoch – kosztem rozwoju lokalnych przedsiębiorstw. Dynamicznie rosnący popyt wewnętrzny na energię w związku ze wzrostem demograficznym (ludność regionu licząca 250,7 mln może zwiększyć się o 17% do 2030 r., dane ONZ) tworzy rynek dla nowych źródeł energii. Większość państw regionu warunkuje jednak uruchomienie takich inwestycji otrzymaniem dofinansowania zewnętrznego. UE podwyższyła udział środków na cele klimatyczne w latach 2021–2027 do 30% całkowitego budżetu polityki sąsiedztwa (wynoszącego 19,32 mld euro).

Wyzwaniem dla UE będzie poprawa funkcjonowania współpracy w obszarze migracji. [Zwiększenie pomocy finansowej dla państw współpracujących w tej dziedzinie przyczynia się do ograniczenia tranzytu migrantów do UE przez państwa Afryki Płn.](#) Może mieć jednak ograniczone znaczenie jeśli chodzi o zmniejszenie liczby migrantów pochodzących z tych państw. W latach 2018–2020 obywatele Syrii, Maroka, Algierii i Tunezji odpowiadali łącznie za 35% wszystkich wykrytych nielegalnych przekroczeń granicy UE (ok. 145 tys. osób, dane Frontex), a liczba migrantów z trzech

ostatnich państw regularnie wzrasta. W latach 2018–2019 państwom członkowskim udało się zrealizować 49% decyzji o powrocie w przypadku obywateli Maroka i 47% – Algierii. Państwa regionu nie chcą podpisać umów o readmisji z UE m.in. ze względu na własne problemy (jako państw przyjmujących) z nieuregulowaną migracją, ale też duże bezrobocie wśród młodych ludzi i znaczenie przekazów pieniężnych od osób pracujących w UE dla lokalnych gospodarek. Pomoc rozwojowa UE w coraz większym stopniu wydatkowana jest na cele związane z migracjami, a nie rozwojem społeczno-gospodarczym. 63% budżetu dla Afryki Płn. (438 mln euro) w ramach Europejskiego funduszu na rzecz Afryki przypadło na pomoc dla migrantów i uchodźców oraz na zarządzanie granicami w Libii, a 26% (179 mln euro) na zarządzanie migracjami w Maroku. Celem funduszu miało być m.in. przeciwdziałanie przyczynom migracji i wspieranie rozwoju regionu. Dotowanie przez UE niedemokratycznych władz w celu kontroli migracji jest kontrowersyjne, ponieważ wiąże się z licznymi przypadkami naruszeń praw człowieka. Organizacje międzynarodowe w 2018 r. oskarżały władze Algierii o porzucanie deportowanych migrantów na pustyni, a także alarmowały o sytuacji w ośrodkach detencyjnych w Libii, w których dochodzi m.in. do egzekucji, tortur, przemocy seksualnej i handlu ludźmi.

Wnioski. UE ma największą szansę realizacji planu związanego z sektorem cyfrowym ze względu na zainteresowanie partnerów rozwojem tej branży. UE może w większym stopniu kierować pomocą do grup wykluczonych cyfrowo. Co do rozwoju zielonych technologii, kryzys gospodarczy związany z pandemią może ograniczyć inwestycje w nowe źródła energii. Warunkiem skuteczności działań UE będzie realne zwiększenie nakładów finansowych i wspieranie projektów z udziałem miejscowych przedsiębiorców i wykorzystujących lokalne produkty. Polska może promować dobre praktyki Partnerstwa Wschodniego – UE znacznie zwiększyła tam pomoc wydawaną przez lokalne podmioty (np. regionalne władze i NGO), podczas gdy w południowym sąsiedztwie fundusze nadal przekazywane są w dużej mierze bezpośrednio do budżetów państwowych.

Jeśli pandemia pogłębi kryzys gospodarczy w państwach regionu, migracje do UE mogą wzrosnąć. Zmusi to Unię do udzielenia im większej pomocy gospodarczej z rezerwy finansowej budżetu polityki sąsiedztwa. Polska stanie wówczas przed dylematem, w jaki sposób ukształtować stanowisko UE, by wydatkować środki finansowe na ten cel, nie zmniejszając budżetu Partnerstwa Wschodniego. Wspólnym punktem dla państw członkowskich zainteresowanych aktywną rolą UE w jej sąsiedztwie będzie propagowanie uruchomienia mechanizmu dzielenia się szczepionkami w miarę poprawy ich podaży.

BIULETYN PISM

Najważniejsze założenia Planu dla Śródziemnomorza

<p style="text-align: center;">Rozwój społeczny, dobre zarządzanie i praworządność:</p> <ul style="list-style-type: none">
– wzmocnienie systemów opieki zdrowotnej i systemów ochrony socjalnej, gotowości i zdolności reagowania. W 2020 r. UE przeprogramowała 2,3 mld euro pomocy na kwestie związane z pandemią i planuje kontynuować taki kierunek działań (np. zakupy sprzętu medycznego, w tym ochronnego i diagnostycznego, czy szkolenia dla medyków; zwiększenie bezpośredniego wsparcia dla budżetów krajów partnerskich);
– wsparcie młodych: sektora edukacji i polityk dotyczących młodych ludzi; zwiększanie kontaktów międzyludzkich poprzez zwiększanie dostępu do unijnych programów; nowe ścieżki finansowania w ramach Erasmus +;
– dobre rządzenie i rządy prawa, tj. doradztwo co do legislacyjnych i instytucjonalnych reform w dziedzinie praw człowieka i dobrych rządów. Większe środki finansowe dla państw realizujących reformy w tym obszarze.
<p style="text-align: center;">Cyfrowa transformacja:</p> <ul style="list-style-type: none">
– doradztwo w zakresie reform sektora cyfrowego;
– rozwój infrastruktury (w tym szerokopasmowego internetu) i wspieranie powszechnego dostępu do ulepszonych, niedrogich i bezpiecznych sieci; rozwój kompetencji cyfrowych, umiejętności i przedsiębiorczości;
– tworzenie usług cyfrowych (e-administracji, e-zdrowia, handlu elektronicznego, cyfrowego dostępu do kultury i dziedzictwa kulturowego oraz umiejętności cyfrowych w edukacji);
– przyjęcie unijnych praktyk w zakresie bezpieczeństwa stosowania sieci 5G;
– wsparcie odporności cybernetycznej, w tym przeciwko dezinformacji, poprzez dzielenie się najlepszymi praktykami, szkolenie ekspertów ds. cyberbezpieczeństwa.
<p style="text-align: center;">Zielona transformacja:</p> <ul style="list-style-type: none">
– wspieranie inwestycji w efektywność energetyczną (szczególnie budynków i urządzeń), energię odnawialną i produkcję czystego wodoru (generujących co najmniej 40 gigawatów mocy do 2030r., w tym poprzez odpowiednie zachęty regulacyjne i finansowe, a także regionalną integrację rynków i sieci energii elektrycznej);
– promowanie wdrażania planów zrównoważonej mobilności miejskiej w miastach regionu;
– ochrona i przywracanie różnorodności biologicznej, zarówno morskiej, jak i lądowej, zwierzęcej i roślinnej, a także zrównoważona gospodarka wodna, w tym oczyszczanie ścieków, ponowne wykorzystanie wody i efektywne wykorzystanie gospodarki wodnej;
– wspieranie zrównoważonego zarządzania rolnictwem i rybołówstwem.
<p style="text-align: center;">Migracje i mobilność:</p> <ul style="list-style-type: none">
– wsparcie migrantów i uchodźców w krajach przyjmujących;
– zwalczanie handlu ludźmi i siatek przestępczych stojących za przemytem migrantów i handlem ludźmi;
– wzmocnienie zarządzania migracjami i systemem azylowym, w tym zdolności w zakresie zarządzania granicami;
– wzmocnienie współpracy w zakresie powrotów, readmisji i trwałej reintegracji oraz zwiększenie skuteczności powrotów;
– wspieranie legalnej migracji i mobilności, zgodnie z kompetencjami państw członkowskich, np. partnerstw talentów.

Źródło: Opracowanie własne